

PELABURAN WANG ZAKAT OLEH INSTITUSI ZAKAT MENURUT PANDANGAN ISLAM

Shofian Ahmad

shofian_69@yahoo.com

Luqman Mahadi

locq89@yahoo.com

Jabatan Syariah

Fakulti Pengajian Islam

Universiti Kebangsaan Malaysia

Abstrak

Makalah ini bertujuan mengkaji konsep pelaburan zakat yang dibenarkan oleh Islam berdasarkan hujah ulama mengenainya. Maklumat daripada kajian ini diperoleh melalui analisis kandungan berkaitan hukum pelaburan wang zakat. Hasil daripada kajian ini didapati berlaku aktiviti pelaburan daripada lebihan wang zakat yang tidak dapat dihabiskan dalam agihan tahun semasa. Para ulama mempunyai pandangan yang pro dan kontra dalam masalah pelaburan wang zakat. Walau bagaimanapun, golongan yang membenarkannya telah menetapkan beberapa garis panduan yang perlu dipatuhi agar kepentingan asnaf zakat tidak terpinggir dengan sebab risiko pelaburan atau kelemahan pihak pengurusan.

Kata kunci: zakat, pelaburan wang zakat, institusi zakat

Abstract

The objective of this study is to examine the concept of investment of zakat money, which is permitted in Islam based on the teachings of the scholars. Data for the study were obtained from content analysis of the injunctions related to investment of zakat money. The result of the study shows that only the surplus amount of zakat money of the current year, that cannot be distributed, can be invested. Scholars have different views as regards to such investment. Some of the views support investing zakat money whereas, other are against such investment. Nevertheless, those who permit investment of zakat money have provided certain guidelines to be followed in order to protect the recipients' interest, due to risks involved in investment or management vulnerability.

Keywords: zakat, zakat funds investment, zakat foundation

PENDAHULUAN

Zakat merupakan salah satu rukun Islam. Kewajipan melaksanakannya telah ditegaskan dalam al-Quran, hadis serta ijmak. Zakat telah dikategorikan oleh ulama sebagai ibadat harta dan juga ibadat badan seperti solat. Ganjaran pelaksanaannya ialah kesucian serta keberkatan harta di dunia ini, disamping pahala yang dijanjikan oleh Allah di akhirat.

Zakat sebagai salah satu tunjang asal syariat Islam, tidak dapat lari daripada perkembangan dan perubahan dalam pengurusannya. Jika pada zaman awal Islam pengurusan zakat adalah mudah. Kutipan akan segera diagihkan sehingga tidak mempunyai lebihan. Hal ini sedemikian kerana keadaan masyarakat Islam ketika itu tidak begitu rumit untuk dikenal pasti dan diagihkan harta zakat kepada mereka. Ketika itu tidak terdapat keperluan untuk dilaburkan sebahagian harta zakat, kerana tiada lebihan dalam agihannya.

Pada masa kini, keadaan telah berbeza. Masyarakat Islam ramai dan semakin bertambah. Sistem pungutan zakat juga banyak mengalami transformasi sehingga jumlah kutipannya meningkat setiap tahun. Faktor ini, berserta dengan yang faktor lain, telah menyebabkan lebihan dalam agihan wang zakat setiap tahun. Oleh itu, institusi zakat selaku pihak yang diamanahkan untuk menguruskan harta zakat telah mengambil pendekatan yang bermaslahat kepada asnaf untuk melaburkan lebihan wang zakat tersebut, supaya dapat menjamin pulangan yang berterusan dan boleh dimanfaatkan oleh asnafnya dengan lebih baik pada masa hadapan. Namun, persoalan yang timbul ialah adakah wang zakat boleh dilaburkan dalam projek tertentu sebagai usaha untuk memaksimumkan kemaslahatan pihak asnaf zakat? Atau zakat merupakan hak milik sempurna asnaf yang telah ditentukan?

Sebelum membahaskan persoalan tersebut, disini akan diterangkan terlebih dahulu maksud pelaburan dan bentuk pelaburan wang zakat yang berlaku menurut pandangan Islam.

PELABURAN MENURUT ISTILAH FIQH

Perkataan pelaburan dalam bahasa Arab ialah *'Istithmar*, yang berasal daripada kalimah *thamara*, iaitu buah, bermaksud tuntutan untuk membuahkan atau memperbanyak. Dikatakan bahawa seseorang itu memperbanyak hartanya dengan melaburkannya, iaitu memperbanyak dengan menyuburkannya (al-Qal'ah Ji *et al.*, 1988).

Maksud pelaburan yang membawa pengertian memperbanyak harta, ada disebutkan dalam al-Quran. Firman Allah SWT dalam surah al-Kahfi (18:34):

Maksudnya: Tuan-tuan pula ada mempunyai harta (yang lain), lalu berkatalah ia kepada rakannya, semasa ia berbincang dengannya: “aku lebih banyak harta daripadamu, dan lebih berpengaruh dengan pengikut-pengikutku yang ramai”.

Para ahli fiqh telah menggunakan lafaz (*'istithmar*) dengan maksud suatu usaha untuk mendapatkan hasil atau keuntungan. Kata ini juga digunakan bagi maksud menyuburkan harta dan menambahkannya. Mereka banyak menggunakan maksud tersebut dalam bab al-qirad, al-mudarahah, al-sharikah, al-murabahah dan al-salam. (al-Khin *et al.*, 1996).

Imam Malik telah memakai kalimah *'istithmar* dengan pengertian tersebut sebagaimana dalam kitabnya *al-Muwatta'* pada awal bab al-qirad. Pengertian ini juga boleh dilihat menerusi fiman Allah dalam surah al-Nisa' (4:5):

Maksudnya: Dan janganlah kamu berikan (serahkan) kepada orang-orang yang belum sempurna akalnya akan harta (mereka yang ada dalam jagaan) kamu, (harta) Yang Allah telah menjadikannya untuk kamu semua sebagai asas pembangunan kehidupan kamu

Pelaburan wang zakat ialah satu aktiviti yang dijalankan sama ada secara individu atau berkumpulan mengikut garis panduan yang telah ditetapkan dan hasil keuntungan daripada perolehan tersebut adalah untuk kemaslahatan para asnaf zakat (Hisyam Sabri, 2008).

Berdasarkan definisi tersebut, pelaburan wang zakat tidak banyak berbeza dengan definisi jenis pelaburan biasa yang lain. Namun begitu, terdapat dua faktor utama dan penting yang membezakan antara pelaburan biasa dengan pelaburan wang zakat, iaitu faktor modal dan hak milik keuntungan.

Dalam pelaburan biasa, modal atau dana yang digunakan merupakan milik individu atau organisasi tertentu. Dalam isu pelaburan wang zakat pula modal yang digunakan merupakan wang zakat hasil daripada kutipan dan pungutan yang dijalankan oleh amil institusi zakat dan bukannya pemilikan tertentu. Dari segi keuntungan pula, dalam pelaburan biasa setiap pelabur akan mengeluarkan modal dan sebarang keuntungan yang diperolehi kembali kepada mereka mengikut perjanjian yang dipersetujui sebelum perniagaan dijalankan. Dalam pelaburan wang zakat pula, segala keuntungan akan menjadi hak milik asnaf atau mereka yang berhak menerima zakat.

Oleh itu, definisi yang terbaik bagi pelaburan zakat ialah suatu usaha untuk menambahkan harta zakat (wang ataupun barangan) pada suatu tempoh, dengan bentuk dan cara penambahan atau penyuburan yang dibenarkan oleh syarak dan hasilnya adalah untuk asnaf zakat.

BENTUK PELABURAN WANG ZAKAT

Pelaburan wang zakat kadang-kadang dilakukan oleh asnaf selepas menerimanya, kadang-kadang pula dilakukan oleh pemilik harta zakat dan adakalanya pelaburan tersebut dilakukan oleh pihak pemerintah atau institusi yang bertanggungjawab dalam pentadbiran dan pengurusan zakat. Setiap keadaan yang dinyatakan mempunyai hukumnya yang tertentu dan akan diterangkan seperti yang berikut:

Pelaburan oleh Asnaf Zakat

Pelaburan asnaf zakat ialah pelaburan yang dilakukan oleh asnaf selepas mereka menerima bantuan zakat. Para fuqaha mazhab berpendapat bahawa harus bagi asnaf melaburkan zakat yang telah mereka terima. Hal ini kerana zakat yang telah sampai kepangkuan mereka menjadi milik mereka yang sempurna. Mereka bebas membelanjakannya mengikut kehendak sendiri, seperti membangunkan perniagaan dan membeli peralatan perusahaan.

﴿ إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا
وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبِهِمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَرَمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَأَبْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

Firman Allah SWT dalam surah al-Tawbah, 9:60.

Maksudnya: Sesungguhnya zakat-zakat itu, hanyalah untuk orang fakir, orang miskin, pengurus zakat, para muallaf yang dipujuk hatinya, untuk (memerdekakan) budak, orang yang berhutang, untuk jalan Allah dan orang yang sedang dalam perjalanan, sebagai sesuatu ketetapan yang diwajibkan Allah; dan Allah Maha Mengetahui lagi Maha Bijaksana

Empat golongan pertama yang disebut dalam surah al-Tawbah tersebut, iaitu orang fakir, miskin, amil dan muallaf disandarkan dengan huruf lam yang menunjukkan maksud *al-milk* (pemilikan) secara mutlak. Maksud pemilikan secara mutlak ialah pemilikan yang tidak dikaitkan dengan dengan sebarang syarat atau keadaan yang menghalangnya. Oleh itu, pemilik mutlak tersebut boleh membelanjakan zakat yang diterima mengikut kehendak mereka sendiri termasuk melaburkan harta zakat yang mereka terima. Empat golongan yang berbaki dalam surah tersebut, iaitu *al-riqab*, *al-gharimin*, *fi sabilillah* dan *ibnu sabil* telah disandarkan sebutannya dengan fi yang bermaksud *al-zarfiyyah* (terbatas) yang menunjukkan pemilikan mereka terhadap harta zakat adalah terikat atau terbatas mengikut objektif yang

ditentukan untuknya. Pemberian zakat kepada asnaf *al-gharimin* (orang yang berhutang) contohnya, hanya bertujuan melunaskan hutangnya sahaja. Oleh itu, jika didapati mereka menggunakan zakat tersebut untuk perbelanjaan selain bagi tujuan yang dikhususkan, iaitu membayar hutang, maka zakat tersebut boleh ditarik balik daripadanya (Muhammad ‘Uqlah, 1983).

Walaupun fuqaha Shafi‘iyyah berpendapat bahawa perbelanjaan empat golongan akhir terikat mengikut keperluan khas setiap golongan, namun mereka mengharuskan kepada empat golongan tersebut untuk melaburkan zakat yang telah diperoleh sebagaimana yang telah diharuskan kepada empat golongan awal (Muhammad ‘Uqlah, 1983). Umpamanya, hamba diharuskan untuk meniagakan bahagian zakat yang diperoleh bagi menambahkan bahagian tersebut dan melepaskan diri daripada perhambaan. Begitu juga diharuskan orang yang berhutang untuk berniaga dengannya bagi mendapatkan penambahan jika bahagian tersebut tidak cukup untuk dibayar hutang.

Pelaburan oleh Pemilik Harta

Maksud pemilik harta dalam konteks perbincangan ini ialah pengeluar zakat. Caranya ialah pemilik harta yang akan mengeluarkan zakat (*muzakki*) melaburkan hartanya terlebih dahulu dan kemudian barulah dia menunaikan zakat. Sebagaimana yang dimaklumi bahawa zakat wajib dikeluarkan daripada harta tertentu seperti tanaman, ternakan, emas, dan perak, tatkala cukup *nisab* (kadar) dan sampai haul (tempoh). Akan tetapi yang menjadi persoalan ialah apabila seseorang itu mengeluarkan hartanya yang telah mencapai kadar wajib zakat untuk dilaburkan, adakah pelaburan tersebut diharuskan oleh syarak?

Dalam membincangkan masalah mengenai penyegeraan atau kelewatan pembayaran zakat, para fuqaha telah berselisih pendapat mengenainya. Jumhur fuqaha berpendapat bahawa zakat wajib dikeluarkan dengan segera apabila memenuhi syaratnya (al-Qaradawi, 1991). Hujah dalam dalil jumhur ialah menerusi firman Allah SWT dalam surah al-An‘am (6:41): Maksudnya:

Dan keluarkanlah haknya(zakat) pada hari memetik atau menuainya.

Yang dimaksudkan dalam ayat tersebut ialah zakat dan perintah Allah tersebut berbentuk segera.

Mereka juga berpendapat bahawa hajat orang fakir dan miskin yang sedia menanti patut ditunaikan. Oleh itu, menunaikan dengan kadar segera adalah wajib. Zakat suatu ibadat yang berulang setiap tahun. Maka tidak diharuskan untuk menangguhkannya apabila tiba waktu wajib mengeluarkannya.

Pendapat sesetengah fuqaha Hanafiyyah seperti Abu Bakar al-Jassas berpendapat bahawa kewajipan mengeluarkan zakat boleh dilambat-

lambatkan. Maksud boleh dilambat-lambatkan ialah zakat boleh ditunaikan pada sepanjang masa dia masih hidup sebelum dia meninggal. (Abu Ruwais al-Syubrawi, 2008)

Mereka berhujah bahawa zakat wajib dikeluarkan apabila mencukupi syaratnya, tetapi masa pengeluarannya adalah mutlak, iaitu tidak ditentukan masanya secara khusus. Apabila seseorang menunaikan zakat pada bila-bila masa sekalipun, maka dia telah melaksanakan kewajibannya.

Dalam masalah ini, pendapat yang lebih tepat hujahnya serta diterima pakai dalam mempraktikkan kaedah pengeluaran zakat ialah pendapat jumhur fuqaha yang menyatakan bahawa zakat wajib dikeluarkan segera setelah cukup nisab dan hawl. Hal ini bertepatan dengan Firman Allah SWT dalam Surah al-Mai'dah, 5:48, yang bermaksud:

Oleh sebab itu berlumba-lumlah kamu membuat kebaikan (beriman dan beramal soleh)

Berzakat merupakan perbuatan yang baik, dan cara berlumba-lumba mengerjakan kebaikan adalah dengan menyegerakannya. Begitu juga firman Allah SWT dalam Surah al-'Imran, 3:133 yang bermaksud:

Dan bersegeralah kamu kepada (mengerjakan amal yang baik) untuk mendapatkan keampunan daripada Tuhan kamu.

Hujah dan pendapat yang membolehkan dilewatkan pembayaran zakat adalah tidak tepat kerana walaupun perintah (*amr*) mutlak mengikut pendapat ulama usul fiqh tidak menunjukkan maksud perlu disegerakan atau boleh dilewatkan, (sebaliknya hanya menunjukkan maksud perlu dilaksanakan sahaja), tetapi sifat bersegera mengeluarkan zakat telah dikaitkan oleh Allah dalam surah al-An'am 6:41 yang bermaksud "dan keluarkanlah haknya (zakat) pada hari memetik atau menuainya". Perintah umum (mengeluarkan zakat) telah dikaitkan dengan sifat bersegera, iaitu pada hari penuaian hasil menggambarkan bahawa perlu bersegera mengeluarkan zakat apabila telah cukup nisab dan sampai haulnya (Al-Mazini & Ahmad Abdul Aziz, 1989).

Jumhur fuqaha juga menyatakan bahawa pengeluar zakat tidak diharuskan melewatkan pengeluaran zakatnya tanpa sebarang keuzuran yang dibolehkan oleh syarak. Penangguhan yang dibenarkan adalah seperti penangguhan untuk orang yang lebih berhajat ataupun orang yang mempunyai ikatan kekeluargaan dengannya. (al-Qaradawi, 1991)

Pelaburan tidak dianggap oleh syarak sebagai suatu keuzuran yang boleh membawa sebarang kelewatan untuk mengeluarkan zakat. Oleh itu, tidak diharuskan kepada pemilik harta zakat untuk melaburkan harta atau wang zakatnya terlebih dahulu, kerana pelaburan hanya akan melambat-lambatkan tujuan penyegeraan zakat, iaitu untuk memenuhi keperluan fakir miskin dan asnaf lain yang sememangnya sentiasa menanti-nantikan bantuan tersebut.

Pelaburan oleh Institusi Zakat

Pelaburan oleh institusi zakat ialah pelaburan yang dijalankan setelah dikutip dan dikumpulkan wang zakat. Hasil zakat yang dikumpulkan melalui amil yang dipertanggungjawabkan untuk mengutip zakat, akan diserahkan kepada institusi yang mewakili pemerintah untuk segala urusan yang berkaitan dengan zakat. Sesetengah institusi tersebut melaburkan terlebih dahulu wang zakat sebelum diserahkan kepada asnafnya.

Dalam hal ini terdapat dua pandangan hukum mengenainya. Pandangan pertama ialah pandangan yang tidak mengharuskan pelaburan wang zakat oleh institusi zakat. Mereka berhujah bahawa dengan melaburkan zakat ke dalam projek tersebut akan melambatkan proses agihan kepada asnafnya kerana hasil daripada pelaburan tersebut hanya akan diperoleh dalam suatu tempoh yang lama. Hal ini adalah bercanggah dengan pendapat jumur yang mengatakan bahawa zakat wajib disegerakan pengeluarannya sepertimana yang telah dibincangkan (al-Khatib, t.th).

Mereka juga mengatakan pelaburan berkemungkinan akan mendatangkan kerugian dan kehilangan harta atau wang zakat kerana dalam pelaburan adakalanya untung dan adakalanya pula rugi. Selain itu, pelaburan wang zakat akan menyebabkan penafian pemilikan asnaf terhadap zakat tersebut. Hal ini juga bercanggah dengan pendapat jumur yang mensyaratkan pemilikan dalam penyerahan zakat, sebagaimana yang telah difirmankan oleh Allah dalam surah al-Tawbah (9:60) yang menyandarkan asnaf dengan huruf lam yang bermaksud pemilikan.

Pemerintah atau wakilnya (institusi zakat) hanya diberikan amanah untuk mengumpul dan mengagihkan zakat kepada asnafnya, bukan untuk melaburkannya. Mereka tidak boleh menggunakan duit zakat dengan sewenang-wenangnya walaupun mereka berhak menentukan apa yang terbaik buat asnaf zakat. Kerja pengurusan untuk proses pelaburan juga pasti akan menyebabkan kos yang terpaksa ditanggung daripada wang zakat.

Pandangan kedua pula mengharuskan pelaburan wang zakat oleh institusi zakat. Hujah daripada golongan yang mengharuskan pelaburan wang zakat oleh institusi zakat bersandarkan sejarah khulafa ar-Rasyidin yang telah melakukan pelaburan bagi mengembangkan harta zakat seperti unta, lembu dan kambing. Hal ini demikian memandangkan binatang tersebut mempunyai potensi yang baik dalam pembiakan dan perkembangan (Muhammad 'Uqlah, 1982).

Selain itu, *fisabilillah* merangkumi semua jenis kebaikan seperti memakmurkan masjid, membina sekolah, kilang dan lain-lain yang boleh memberikan manfaat kepada orang Islam. Oleh itu, pelaburan juga salah satu daripada jenis usaha untuk kebaikan para asnaf apabila hasil pelaburan tersebut memberikan manfaat kepada para asnaf.

Mereka juga mengqiyaskan keharusan melaburkan wang zakat kepada keharusan melaburkan harta anak-anak yatim dan harta wakaf. Jika penjaga harta anak yatim diharuskan melaburkan harta tersebut untuk kebaikan anak yatim dan harta wakaf untuk kebaikan pewakaf, maka begitulah juga dengan zakat, iaitu pelaburannya adalah untuk manfaat asnaf. Selain itu, berpandukan kaedah *istihsan*, walaupun pada asalnya pelaburan tidak dibolehkan tetapi memandangkan terdapat kebaikan dan keperluan semasa terhadapnya, maka pelaburan wang zakat harus dilakukan untuk menjamin keperluan dan permintaan para asnaf yang semakin hari semakin bertambah serta kos kehidupan yang semakin meningkat (al-Qaradawi, 1991).

SYARAT PELABURAN WANG ZAKAT OLEH INSTITUSI ZAKAT

Sebagaimana yang dibincangkan sebelum ini, sesetengah fuqaha telah mengharuskan pelaburan wang zakat oleh institusi zakat yang bertanggungjawab. Para ulama dalam menyatakan keharusannya melihat manfaat yang akan diperoleh kelak hasil aktiviti pelaburan tersebut.

Namun keharusan tersebut mengambil kira beberapa syarat yang harus dijaga dalam melaksanakan aktiviti pelaburan tersebut supaya tidak tersasar daripada landasan yang dibenarkan oleh syarak. Keputusan Jawatankuasa Fatwa kebangsaan telah memberikan garis panduan mengenai pelaburan wang zakat ini. (<http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-negeri/hukum-pelaburan-menggunakan-wang-zakat>. 6 Mei 2012)

Antara syarat tersebut termasuklah tidak berlaku keadaan yang mendesak pengagihan wang zakat perlu disegerakan. Pengagihan wang zakat yang telah dikumpulkan pada dasarnya perlu segera diagihkan untuk memenuhi kehendak golongan asnaf dalam mengatasi kesusahan yang dihadapi oleh mereka. Oleh itu, wang zakat yang ingin dilaburkan bukanlah ketika terdapat keperluan yang mendesak untuk pengagihannya kepada asnafnya (al-Khatib, 1991).

Selain itu, pelaburan wang zakat hendaklah menepati prinsip syarak. Syarat ini merupakan ketetapan asas dalam sebarang muamalat, iaitu mestilah mengikut prinsip syarak dan tidak menyalahinya. Pelaburan yang mengandungi unsur riba, judi, *gharar* serta perkara haram lain seperti terlibat dengan perniagaan babi atau arak adalah dilarang walaupun membawa keuntungan yang berlipat kali ganda (al-Zuhayli, 1989). Bagi pengendali pelaburan wang zakat ini, mereka perlulah memilih dan menilai saham yang patuh syariah jika ingin melaburkan wang zakat dalam sekuriti, seperti saham dan amanah saham bon. Jika pelaburan wang zakat dilakukan secara penyediaan modal dan dilaburkan dalam perniagaan tertentu pula, pengendali pelaburannya perlu memilih perniagaan yang mengikut prinsip syarak.

Keputusan melaburkan wang zakat hendaklah dilakukan oleh pihak

yang diizinkan oleh pemerintah untuk memungut dan mengagihkan zakat. Dalam konteks Malaysia, pihak yang diberikan kebenaran oleh kerajaan dalam menguruskan hal ehwal zakat ialah pusat zakat negeri. Pusat zakat negeri ini merupakan institusi rasmi yang mengutip kutipan zakat dan mengagihkannya kepada golongan asnaf yang lapan. Oleh itu, urusan zakat termasuk dalam bidang kuasa negeri kerana berkaitan dengan hal ehwal Islam. Memandangkan pusat zakat negeri di bawah seliaan Majlis Agama Islam negeri diberikan amanah untuk menguruskan urusan zakat di negeri masing-masing, maka dalam isu pelaburan wang zakat yang dikutip, institusi zakat negerilah yang mempunyai autoriti dalam hal tersebut. (Abdul Manan Ismail, 2006).

Syarat lain seperti, pengurus dan pengendali pelaburan hendaklah terdiri daripada mereka yang berkebolehan, pakar dan amanah. Pelaburan wang zakat merupakan perkara yang memerlukan kebolehan, pengalaman, kepakaran serta amanah. Hal ini perlu untuk menjamin wang zakat yang dilaburkan tidak diselewengkan atau mengalami kerugian jika dikendalikan oleh orang yang tidak amanah atau tidak mempunyai pengetahuan langsung dalam bidang ekonomi terutamanya pelaburan. Sebaik-baiknya institusi zakat negeri sendiri yang mengendalikan pelaburan wang zakat tersebut. Namun, jika institusi ini tidak mempunyai kepakaran untuk mengendalikan pelaburan, maka bolehlah melantik pihak luar yang ahli dan pakar dalam bidang tersebut tetapi perlulah institusi zakat negeri sentiasa memantau perjalanan pelaburan wang zakat (Mujaini Tarimin, 2006).

Selain itu, hendaklah dijalankan penyelidikan terperinci sebelum wang zakat dilaburkan dalam sesuatu projek. Pengurus pelaburan wang zakat (contohnya institusi zakat negeri) perlu menjalankan kajian terperinci sebelum keputusan melaburkan wang zakat dibuat (Mujaini Tarimin, 2006). Perkara ini perlu untuk mengelakkan wang zakat dilaburkan dalam pelaburan yang tidak diketahui latar belakangnya. Begitu juga untuk mengelakkan pelaburan wang zakat mengalami kerugian akibat tiada penelitian dan perancangan.

Bidang pelaburan yang ingin diceburi juga perlu dikaji dengan teliti. Sebaik-baiknya wang zakat dilaburkan dalam pelaburan yang boleh membawa jaminan pulangan modal kerana wang zakat ialah amanah. Tidak disyaratkan sektor pelaburan tertentu sahaja, bahkan wang zakat boleh dilaburkan dalam apa-apa sektor sama ada pertanian, pembinaan, dan pembuatan asalkan menepati prinsip syarak dan tidak dilaburkan dalam pelaburan berisiko tinggi (Abdul Manan Ismail, 2006).

Pulangan yang didapati daripada pelaburan wang zakat hanya untuk mereka yang berhak menerima zakat. Harta zakat yang dikutip telah ditentukan asnafnya oleh Allah SWT seperti yang telah dijelaskan dalam firman-Nya menerusi surah al-Tawbah ayat 60.

Wang zakat yang dilaburkan haruslah sebahagian daripada bahagian

zakat sahaja, manakala sebahagian lagi diagihkan kepada golongan asnaf untuk memenuhi keperluan mereka (Abdul Manan Ismail, 2006). Pandangan ini lebih bermaslahat berbanding melaburkan kesemua bahagian yang sepatutnya diperoleh oleh satu satu golongan asnaf. Golongan asnaf tetap menerima sebahagian agihan harta zakat pada waktunya dan akan ditambah lagi dengan keuntungan hasil daripada pelaburan. Saiz atau bahagian yang sesuai dilaburkan daripada wang zakat ditentukan oleh pengurusan institusi zakat.

Dari segi syarat pelaburan wang zakat, al-Qaradawi (1991) mensyaratkan pelaburan yang mudah dicairkan modalnya. Kemudahan kecairan ini adalah bagi memudahkan diagihkan kepada golongan asnaf jika diperlukan. Sebagai contoh, jika tempoh pelaburan itu setahun dan setelah enam bulan pelaburan wang zakat itu dijalankan berlaku keperluan mendesak untuk golongan asnaf, maka harta zakat yang dijadikan modal itu mudah dicairkan atau diambil untuk diagihkan kepada golongan asnaf yang memerlukan itu.

Selain itu, pelaburan wang zakat mestilah selamat dan memberikan pulangan atau keuntungan yang hakiki. Syarat ini berkaitan dengan pemilihan bidang atau sektor yang ingin dilaburkan wang zakat. Pengurus atau pengendali pelaburan wang zakat perlu memastikan wang zakat dilaburkan dalam pelaburan yang boleh memberikan pulangan keuntungan sebenar dan bukannya keuntungan atas kertas seperti sesetengah pelaburan internet atau pelaburan skim cepat kaya. Kebanyakan pelaburan internet bukan sahaja menyalahi undang-undang negara, malah menyalahi hukum syarak kerana mengandungi unsur yang haram di dalamnya, seperti riba dan *gharar* (ketidakpastian). Kebanyakan pelaburan dalam skim cepat kaya pula menyalahi undang-undang negara khususnya yang tidak berdaftar dengan Bank Negara. Banyak kejadian dalam skim cepat kaya ini, pengendalinya melarikan wang deposit para pelabur sehingga menyebabkan kerugian berjuta ringgit (*Berita Harian* 13 April 2012). Jika pengendali pelaburan wang zakat melaburkannya dalam skim cepat kaya maka mendedahkan harta zakat itu kepada bahaya yang nyata.

KEUNTUNGAN DAN KERUGIAN DALAM PELABURAN WANG ZAKAT

Pelaburan dalam Islam berkonsepkan perkongsian, seperti *musharakah* dan *mudarabah*. Maksud perkongsian ialah pihak pelabur akan berkongsi dengan rakan pelabur lain sama ada dari segi keuntungan atau kerugian. Pelaburan sentiasa mempunyai risiko dari segi pulangan atau keuntungannya. Oleh yang demikian, para fuqaha telah mensyaratkan setiap rakan kongsi dalam pelaburan tersebut mestilah sama-sama menanggung risiko tersebut mengikut kadar modal yang disumbangkan (al-Khinn, 1996).

Pelaburan wang zakat oleh institusi zakat boleh mengambil bentuk mudarabah. Pelaburan mudarabah berbentuk satu pihak yang menyediakan modal (pemodal), manakala satu pihak yang lain mengusahakan (pengusaha) modal tersebut. Antara rukun penting dalam kontrak mudarabah ialah ijab dan qabul. Objektif rukun ijab dan qabul ini adalah bagi memastikan persetujuan dan kerelaan penuh kedua-dua belah pihak, iaitu pemodal dan pengusaha sebelum mereka memasuki kontrak tersebut.

Oleh sebab pelaburan wang zakat yang dilakukan oleh institusi zakat tidak pernah mendapat persetujuan dan kerelaan awal daripada para asnaf zakat, maka hal ini telah menimbulkan polemik hukum dalam kalangan ulamak mengenai siapakah yang berhak atas keuntungan tersebut. Secara umumnya terdapat lima pandangan daripada mereka. Pandangan tersebut dibuat secara analogi atas keuntungan yang terhasil daripada menggunakan barang simpanan (wadi'ah) tanpa keizinan pemiliknya.

Pandangan pertama merujuk pendapat Imam Malik, Abu Yusuf dan satu riwayat daripada Imam Ahmad. Mereka menyatakan sekiranya penjaga memperniagakan barangan simpanan tersebut tanpa mendapat keizinan penyimpan, maka keuntungan yang diperoleh menjadi milik penjaga, bukan penyimpan, (al-Zuhayli, 1989). Alasan pandangan ini termasuklah:

- (1) Keuntungan yang diperoleh penjaga tersebut merupakan hasil titik peluhnya.
- (2) Penyimpan meletakkan barangan tersebut untuk dipelihara dan bukanlah untuk mendapat keuntungan. Oleh itu, milik penyimpan hanya atas hartanya yang asal, manakala keuntungan yang diusahakan oleh penjaga menjadi milik penjaga.

Pandangan kedua merujuk pendapat Abdullah bin Umar, Nafi', Abu Qalabah dan satu riwayat daripada Imam Ahmad berpendapat bahawa keuntungan yang diperoleh menjadi milik penyimpan. Mereka berpendapat bahawa keuntungan yang diperoleh berpunca daripada harta penyimpan dan pertambahan keuntungan yang diperoleh tersebut akan mengikut harta yang asal. Asal harta simpanan tersebut dimiliki oleh penyimpan, maka keuntungan tersebut akan kembali mengikut asalnya, iaitu menjadi hak penyimpan (al-Dabbu, 1998).

Pandangan ketiga merupakan pendapat Abu Hanifah, Zufar dan Muhammad bin Hasan yang menyatakan wajib bagi penjaga tersebut menyedekahkan keuntungan yang diperoleh kerana hasil daripada *fuduli* (al-Dabbu, 1998).

Pandangan keempat pula merupakan pendapat riwayat Ibn Rashid bahawa penyimpan boleh memilih sama ada mengambil keuntungan tersebut atau sekadar mengambil asalnya (al-Dabbu, 1998).

Pandangan yang kelima menyatakan bahawa keuntungan tersebut perlu dibahagikan kepada kedua-duanya dan dikatakan pandangan yang paling sahih di sisi Ibn Taymiyyah. (Azman Ab Rahman & Irwan Mohd Subri, 2010)

Berdasarkan pendapat oleh para ulama tersebut, pandangan yang kuat dan boleh diambil ialah yang kedua, iaitu keuntungan tersebut menjadi hak milik penyimpan kerana pertambahan yang wujud akan mengikut yang asal, iaitu asal barangan tersebut merupakan milik penyimpan. Maka keuntungan tersebut akan kembali mengikut asalnya, iaitu hak penyimpan. Oleh yang demikian, keuntungan yang terhasil dalam pelaburan wang zakat semestinya menjadi hak para asnaf sahaja dan tidak berhak dikongsi bersama dengan institusi zakat. Sekiranya keuntungan tersebut turut dimiliki oleh institusi zakat nescaya akan menggalakkan berlakunya sikap melampaui batas dengan menggunakan sesuatu barangan secara *fuduli* demi mencari keuntungan.

Sekiranya pelaburan tersebut mengalami kerugian pula, institusi zakat perlu menggantikan kembali jumlah kerugian tersebut. Gantian tersebut perlulah dibuat kerana penggunaan barangan yang disimpan menjadikannya bertukar daripada konsep amanah menjadi konsep damanah (jaminan). Para fuqaha bersepakat bahawa konsep awal sesuatu barang simpanan ialah konsep amanah jika tidak digunakan oleh penjaga. Maksud amanah ialah penjaga tidak perlu menggantikan apa-apa kerosakan atau kehilangan atau sebagainya yang berlaku terhadap barang simpanan tersebut dengan syarat perkara tersebut berlaku bukan dengan kecuaiannya. Walau bagaimanapun, jika harta simpanan tersebut digunakan oleh penjaga, sama ada dengan izin atau tanpa izin penyimpan, maka harta ini telah bertukar konsep *damanah*. Dalam hal ini penjaga (institusi zakat) mestilah bertanggungjawab terhadap kerugian, kehilangan dan kerosakan yang berlaku kepada harta simpanan tersebut (al-Zuhayli, 1989). Hal demikian dapat diqiyyaskan atas kerugian yang berlaku dalam pelaburan wang zakat yang tidak mendapat izin awal daripada para asnafnya. Kerugian tersebut perlulah dijamin dan ditanggung oleh pihak pengusaha, iaitu institusi zakat. Jaminan tersebut adalah penting dan bermaslahat kepada asnafnya kerana melibatkan harta yang menjadi pergantungan hidup mereka.

KESIMPULAN

Zakat merupakan kewajipan yang mesti dilaksanakan oleh setiap muslim yang telah cukup syaratnya untuk membantu asnaf tertentu. Isu pelaburan wang zakat oleh institusi yang bertanggung jawab telah menimbulkan pelbagai kontrversi hukum dalam kalangan para sarjana Islam. Walau bagaimanapun terdapat pandangan yang mengharuskannya dengan syarat

tertentu. Alasan pandangan yang mengharuskan pelaburan tersebut kerana terdapat keperluan dan masalah yang boleh dinikmati oleh para asnaf melalui usaha pelaburan tersebut.

Oleh itu, pihak institusi zakat sebagai pihak yang bertanggungjawab dalam menguruskan wang zakat, perlu bijak merancang dan mengatur strategi bagi memastikan wang zakat yang menjadi milik golongan asnaf dapat diagihkan dengan baik. Kemaslahatan asnaf merupakan perkara utama dalam sebarang aktiviti yang melibatkan penggunaan wang zakat termasuk melaburkannya. Dalam memastikan kemaslahatan mereka terus terjaga, menjadi keutamaan pihak berwajib agar melakukan pertimbangan yang sewajarnya sebelum sesuatu pelaburan dijalankan. Dengan demikian, objektif pensyariatan zakat akan dapat dilaksanakan oleh pihak yang dipertanggungjawabkan dengan urusan zakat dalam sesebuah negara.

RUJUKAN

- Al-Quran al-Karim*, 1983. (Abdullah Muhammad Basmeh, Tafsir Pimpinan al-Rahman kepada Pengertian al-Quran. Kuala Lumpur: Jabatan Perdana Menteri.)
- Abdul Ghafar Ismail & Hailani Muji Tahir, 2006. *Zakat: Pensyariatan, perekonomian, dan Perundangan*. Bangi: Penerbit UKM
- Abdul Manan Ismail, 2006. "Maslahah dalam Pelaburan Wang Zakat" dlm. Prosiding Seminar Kebangsaan Pengurusan Harta dalam Islam, Anjuran Kolej Islam Pahang Sultan Ahmad Shah (KIPSAS), Kuantan, Pahang, 8-9 Ogos.
- Abu Ruwais al-Syubrawi, 2008. *Zakat Mengupas Pelbagai Persoalan*. Selangor: Karya Bestari Sdn. Bhd.
- Aidit Ghazali, 1988. *Zakat: Satu Tinjauan*. Selangor: IBS Buku Sdn. Bhd.
- Al-Dabbu, Ibrahim Fadil, 1998. *'Aqd al-Mudarabah Dirasah fi al-Iqtisad al-Islami*. Amman: Dar Ammar.
- Al-Khinn, Mustafa *et al.*, 1996. *al-Fiqh al-Manhaji 'ala Madhhab al-Imam al-Shafi'i*. Beirut: Dar al-Qalam
- Al-Mazini & Ahmad Abdul Aziz, 1989. *Panduan Mengeluarkan Zakat*. Diterjemah oleh Osman Khalid. Selangor: al-Rahmaniah.
- Al-Qaradawi, 1991. *Fiqh al-Zakah*. Beirut: Muassasah al-Risalah
- Al-Zuhayli, Wahbah, 1989. *al-Fiqh al-Islami wa Adillatuhu*. Beirut: Dar al-Fikr.
- Azman Ab Rahman & Irwan Mohd Subri, 2010. *Pelaburan Wang Zakat Menurut Perspektif Islam*. Nilai: Penerbit USIM.
- Hisyam Sabri, 2008. *Paradigma Etika Pelaburan Menurut Perspektif Islam*. Negeri Sembilan: Penerbit USIM.

- <http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-negeri/hukum-pelaburan-menggunakan-wang-zakat>. 6 Mei 2012.
- Mujaini Tarimin, 2003. “Isu Pelaburan Wang zakat”, Perbahasan di Majlis Muzakarah. Anjuran Pusat Urus Zakat, Taiping, Perak.
- Mujaini Tarimin, 2005. *Golongan Penerima Zakat: Agihan Dana Zakat Secara Lebih Berkesan*. Shah Alam: Pusat Penerbit Universiti (UPENA) UiTM
- Mujaini Tarimin, 2006. *Zakat: Menuju Pengurusan Profesional*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors Sdn Bhd, hlm. 95.
- Teungku Muhammad Hasbi Shiddieqy, 1997. *Pedoman Zakat*. Kuala Lumpur: Darul Fikir.
- ‘Uqlah, Muhammad, 1982. *Ahkam al-Zakah wa al-Sadaqah*. Amman: Maktabah al-Risalah al-Hadithah.
- Zulkifki Mohamad al-Bakri, 2010. *Ahkam wa Fatwa al-Zakkah*. Selangor: Darul Syakir Enterprise.